

DİNLER TARİHİ ARAŞTIRMALARI-VIII

BÜTÜN YÖNLERİYLE YAHUDİLİK

(ULUSLARARASI SEMPOZYUM)

18-19 ŞUBAT 2012

Ankara-2012

VOLKAN VE MECMUA-YI EBU'Z-ZİYA DERGİLERİNDEKİ YAHUDİLİK VE MASONLUKLA İLGİLİ YAZILARIN DİNLER TARİHİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Prof. Dr. Mustafa ÜNAL*

Yahudiler, şimdiki İsrail-Filistin bölgesinde yaşarlarken, miladi 70 yılında Roma Devleti tarafından ülkeleri işgal edilip devletleri de ortadan kaldırılmış ve dünyanın değişik yerlerine sürülmüşlerdir. Gittikleri ülkelerde zaman içinde yerli halklar tarafından Yahudilere karşı aşağılayıcı tepkiler de sergilenmiştir.

Türkler, 8. Yüzyılda da Musevilik dinini resmi din kabul eden Hazar devleti ile Türk-Yahudi ilişkisini başlatmıştır. Bu ilişkisini iktisadi, siyasi, dini ve kültürel alanlarda geliştirerek 1453'te Osmanlı'nın henüz fethettiği İstanbul'da daha da arttırmış ve 1492'de de İspanya'da siyasi, ekonomik, dini ve kültürel baskı altında kalan Yahudileri İstanbul'a davet etmesiyle de dostluk bağı kurmuştur. Osmanlı döneminde Yahudi-Türk ilişkileri zaman zaman ferdi sayılabilecek olumsuz olaylara şahit olursa da genel olarak çok iyi ilişki içinde olduğu kayıtlara geçmiştir.

Buna karşılık, 18. Yüzyılda endüstriyel ve teknolojik olarak gelişmeye başlayan İngiltere, Almanya, Fransa ve Hollanda gibi ülkelerde, çok değişik nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan Yahudi karşıtı düşünce ve tavırlar gittikçe artıp 19. yüzyılın sonlarına doğru Yahudi karşıtlığı ve düşmanlığı anlamında anti-semitizm kavramı ile sistemli hale gelmiştir.

Osmanlı-Yahudi ilişkisi dört yüzyıl boyunca dostluk bağı ile sürdürülürken, 20. yüzyıl başlarında Osmanlı devletinin hızlı bir düşüşe geçmesiyle, düşüşün müsebbibi ve başka ekonomik nedenlere bağlı olarak Yahudilere karşı düşünce ve tavır, bir takım Osmanlı aydını arasında görülmeye başlamıştır.

* Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dinler Tarihi Anabilim Dalı Öğretim Üyesi

Bu bağlamda Osmanlı aydınları değişik dergi ve gazetelerde Yahudilik ve Yahudiler ile ilgili polemik ve apolejetik tarzda yazılar yazmışlardır. Bu dergi ve gazetelerden örnekler; Beyanu'l-Hak, Beşeriyet, Bilgi Mecmuası, Bozkurd, Doğru Söz, Düşünce, Genç Kalemler (sonra, Yeni Mecmua), Hakikat, Hal-ka Doğru, Hayru'l-Kelam, İslâm Dünyası, İslâm Mecmuası, İstişare, İştirak, Mecmua-yı Ebuzziya, Medrese İ'tikadları, Meşveret, Nasihat, Osmanlı Genç Dernekleri, Servet-i Fünun, Sırat-ı Müstakim (sonra, Sebilü'r-reşad), Şebab, Şura-yı Ümmet, Tanin, Terakki, Tercüman-ı Ahval, Türk Sözü, Türk Yurdu, Ümmet, Vatan, Vazife, Volkan.

Bu bildiride Osmanlı Türk Basınında dikkate değer bir yer işgal etmiş olan Volkan ve Mecmua-yı Ebu'z-Ziya dergilerinde yayınlanmış Yahudilik ve Masonlukla ilgili yazıların dinler tarihi açısından değerlendirilmesi yapılacaktır.

Yazarların söz konusu yazılarının esas amacının bilimsel bilgi vermek mi? Yoksa Yahudilerin siyasal, ekonomik, kültürel ve dinsel özellikleri üzerinden Müslüman toplum üzerinde bir takım menfi etki mi bırakmak? Ve yazarları böyle yazmaya iten nedenlerin ne olduğu soruları, bu bildirinin temel problemini oluşturmaktadır.

1- VOLKAN GAZETESİ

Volkan Gazetesi, Kıbrıslı Derviş Vahdeti tarafından kurulmuş olup İngilizlerin para desteği ve himayesinde 11 Aralık 1908 ile 20 Nisan 1909 tarihleri arasında 16 ay süreyle günlük gazete olarak 110 sayı yayınlanmıştır. Başta Vahdeti ve Bediüzzaman-ı Kürdi Said olmak üzere, yazılarıyla Osmanlı ordusundaki alaylı askerleri İngiliz karşıtı İttihat ve Terakki hükümetine karşı kıskırtmış, hem yayınlarıyla hem de düzenlediği gösterilerle Şeriat kanunları bahanesiyle ölümlü olaylara neden olmuştur. Gazete, *İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti*'nin yayın organı olarak yaptığı yayınlarla alaylı askerleri, mollaların önderliğinde subaylara karşı isyana teşvik edince, 31 Mart Vak'ası (13 Nisan 1909) denen isyanı gerçekleştirmiş ve müsebbibi olarak sahibi ve sorumlu müdürü Derviş Vahdeti görülmüştür. Hareket Ordusu'nun İstanbul'a yaklaşması üzerine İstanbul'dan kaçan Vahdeti, 25 Mayıs'ta İzmir'de yakalanmış ve 19 Temmuz 1909'da idam edilmiştir. Volkan Gazetesi, Vahdeti'nin İstanbul'dan kaçmasından iki hafta sonra 20 Nisan 1909'da yayınına son verip kapanmıştır.

Gazete, Osmanlı devletinin Almanya ile İngiltere arasında paylaşılma mücadelesinin yapıldığı yıllarda, İngiliz sevdalı Yahudi kökenli Sadrazam Kamil Paşa lehine yazılar yazıp Almanya taraftarı kabine üyeleri arasında Harbiye Nazırı Ali Rıza Paşa'nın elini ve yerini güçlendirmeyi amaçlamıştır.

Konumuzla ilgili olarak bu gazetenin Osmanlı'nın son yıllarındaki karmaşa içinde askeri, siyasi ve dini yönlendirme amacı güden yazılarında önerme ve iddialarını güçlendirmek için kullandıkları Yahudilik, Yahudiler ve Masonluk hakkında nasıl bilgi verdiklerini ele almaya çalışacağız. Bu çalışmada Volkan'ın tam ve aynen yayımlanmış metnini kullanacağız.¹

Derviş Vahdeti yazısında (Volkan, 26 Mart 1909, sa. 85, s. 2) Yunanlıların Neo-Logos gazetesinde ayrılıkçı yazısını konu ederek "bir din ki, ehil olan bir Rumu, bir Ermeni, bir Yahudi velhasıl anasır-ı muhtelifeden olup da ehliyeti derkar olan bir adamı sadrazam bile yapmakta bir beis görmezse, artık bu esasları nazar-ı dikkate almayarak, her gün akvam-ı Osmaniye arasına tahm-i nifak saçan Neo-logoslara, Proudoslara, ne demek lazım geldiğini ehl-i insafa havale ederiz" (s. 411) diyerek akl-ı selim azınlıklara herhangi bir olumsuz bakışının olmadığını vurgulamaya çalışmaktadır.

Vahdeti "Dindarlık-Dinsizlik ve Tarikatlar" başlıklı yazısında (Volkan, 5 Şubat 1909, sa. 36, s. 2-3), yeryüzünde insanların değişik dinlere inandıklarını, İslâm'da olup da İslâm kurtuluş tarikatına dahil olmayan insanlar bulunduğunu, adı Hasan, Mehmet, Refik, Fuat olsa da bunların Avrupalı tarikatlardan olduklarını ifade eder ki, bu tarikatları komünistler, sosyalistler, Jön Avrupa ve Farmasonlar olarak belirtir (s.167). Bu yolları dinsizlik olarak niteler. Bu kişilerin hiçbir dine karşı olmadığını, insanlığa hizmet etmek için var olduklarını iddia ettiklerini anlatır. Bu bağlamda bu fırkaları "Hiçbir dinle mütebedeyyin değillerdir ki, dinlere taarruz etsinler" biçimindeki nitelemeyle bunların Farmason olduklarını ileri sürer (s. 167). O, Farmason cemiyetinin MÖ. 7 yüzyılda Toma adında biri tarafından kurulduğuyla ilgili rivayet olduğunu, bu tarihten sonra da iki dinin (Hıristiyanlık ve İslâm) gelip Doğu ve Batıyı kaplamış iken farmasonluğun peşinden gitmenin garip olduğunu söyler (s. 168). Hatta bir gün önceki Sabah gazetesinde çıkan bir haberle dayanarak Türk Masonlarının

1 M. Ertuğrul Düzdağ (Hazırlayan), Volkan Gazetesi 11 Aralık 1908-20 Nisan 1909, İz yayıncılık İstanbul, 1992 lxxxviii+580 sayfa.

Müşir Fuad Paşa'nın evinde bir toplantı düzenleyip büyük locanın kurulması için girişimlerde bulunduklarını ve 15 gün sonra da kurulacağı yönündeki haberi büyük bir üzüntü ve kaygıyla karşıladığını ifade eder, ama bu tür oluşumları da İslâm'ın birliği için büyük bir müjde olarak yorumlar (s. 168).

Vahdeti, 9 Şubat 1909 tarihli (sa. 40) nüshada yazdığı "Ulemay-ı Kiramın Nazar-ı İntibahına" başlıklı yazısında, gazetenin 36. sayısında verilen "Dindarlık-Dinsizlik ve Tarikatlar" başlıklı yazıya göndermede bulunarak ulemanın İsrail oğullarının peygamberleri mesabesinde olduklarını hatırlatıp dinsizlik karşısında susmamaları gerektiği uyarısında bulunur (s. 186-7).

Gazetenin (Volkan, 19 Şubat 1909, sa. 50, s. 1) bir önceki sayıdan devamla gelen "İttihad" başlıklı yazısında kavmi, milli, tariki ve siyasi birlik sınıflandırması yapılarak Masonluk Nakşilik, Bektaşilik gibi bir tarikat birliği içinde değerlendirilir. Yazının devamında dini birliğin dışındaki birlikler dünyevi bir menfaat sağlar iken, dini birliğin hem dünyevi hem de uhrevi menfaat sağladığı ileri sürülerek Osmanlı içindeki Müslümanların birlik olması gaye edilir. Bu bağlamda Yahudilerin, kavmi birlikteliğinden dolayı dünyevi maddi menfaati sağladıkları ve dilencilik zilletine düşmedikleri örnek olarak verilir (s. 236) (Yazının tümüne bakılırsa, arzulanan amaç övülmeye çalışılırken, diğer birliklerin üstünlüğü de ortaya çıkıyor. Hatta yazar, din birliğinin içinde harekete geçmemiş bir kuvvet olduğundan dolayı, din birliğinin içinde aslında bir ayrılık -ihtilaf bulunduğunu kendisi ifade eder (s. 237).

Vahdeti, "İttihad" başlıklı dizi yazısında (Volkan, 23 Şubat 1909, sa. 54, s. 1), Farmasonluk konusunu ele almaya devam etmiştir. Bu sayıda, önceki sayıdaki bilgilere göndermede bulunarak Masonluğun kökeninin ehli kitap olduğu halde, dinleri kesinlikle dikkate almadığını ileri sürer.

Bu atıftan sonra, Masonluk hakkında öncekilere nazaran biraz ayrıntı sayılabilecek bilgiler verir. Buna göre Farmasonluk, "uluslar arası ihtilal fırkasıdır." Farmasonlar, insanlığın övgüye değer hususlarını öne çıkarmak, insanlığa hizmet için çalışacaklarına dair 18. Yüzyılda çok çalışmışlardır. Bunlar önceleri Hristiyan iken, Hristiyanlıktan ayrılıp hizmet tarikatı biçimini almışlardır. Farmasonluk siyasi bir parti olmayıp değişik uluslardan bir birlik heyeti oluşturup özgürlük ve bağımsızlık görüşünü yerleştirmeye çalışan bir

güruhtur. Bu özelliklerinden dolayı, dinden çıkmış olarak değerlendirilerek ruhbanlar heyeti tarafından aforoz edilmişlerdir.

Vahdeti, Farmasonların çoğalamayıp güdük kalmalarını, insanların bir kimseye teslim olabilmesi için karşıdakinden kendini acze düşürecek olağan üstü bir davranış sergilemesi inancıyla Farmasonların sadece “insanlığa hizmet” etme düsturunda kalmalarına ve dış baskılardan da olumsuz etkilenmelerine dayandırır. Yazar, Masonların sonsuza kadar da böyle olacakları görüşündedir. Farmasonlar, bir din halinde iki bin yıldan fazla bir süredir “özgürlük yolu”nu kurmaya çalıştıkları halde başaramadıklarından ve her zaman baskılara maruz kaldıklarından dolayı, her yerde gizli kalmaya mecbur kalmışlar, ama bir birlerini tanıyabilmek için bir takım işaretler kullanmak durumunda kalmışlardır. Bu işaretler genel sayılabilecek bir derecede deri, önlük, mala, gönye, pergel gibi “oyuncaklar” ! olduğunu söyledikten sonra yazar, “ne güzel tarikat! Ne güzel mezhep!” sözleriyle alay eder.

Vahdeti, Farmasonların açıktan bir hükümet kuramamalarından ötürü, en azından gizli bir hükümet biçiminde, bir birleri üzerinde nüfuz alanı oluşturabilmeleri maksadıyla kendi aralarında 33 değişik rütbe icad ettiklerini ve bunların adlarının gülünç olduğunu ifade ettikten sonra en saygıdeğer olanlarının çıraklık, refiklik ve ustalık olduğunu söyler. Son rütbelere erişenler arasında oluşturulan bir de “Grandoryan” meclisleri bulunmaktadır.

Yazar, Farmasonların yıllık iki bayramları olduğunu ve bunların *İnkılab-ı Fasl-ı Rebiye*, diğerinin de *İnkılab-ı Fasl-ı şitevi*’ye denk getirildiği bilgisini aktarır. Yazar bu halleriyle Farmasonluğun ayrı bir din olduğunu ama kendilerine sorulsa, hayır, insanlığa hizmet için takip edilen bir yol olduğunu, diyeceklerini ileri sürer.

Vahdeti Farmasonluğun Muhammedi güneşin yayılmasını engellemek için meydana gelmiş bir karabulut olduğunu ama bunun hiçbir şey yapamayacağını ve bir dönem güneşin önüne gelse bile Allah tarafından gönderilecek bir bora karşısında bir bulutun dayanamayacağı inancını dile getirir (s. 256-7).

25 Şubat 1909 (sa. 56, s. 1)’de Farmasonluğun yıllardır dahili ve harici bir çok “pozitivist” kuruluşlar tarafından desteklenip yürütüldüğünü ama *İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti*’nin bunlara üstün geldiğini sevinerek ifade eder (s. 266)

Vahdeti 3 Mart 1909 tarihli (sa. 62/s.1) başyazısında, bir gün önceki başyazıya göndermede bulunarak toplumdaki karmaşanın durmasını tavsiye ederken Hristiyan, Yahudi ve bütün ehli kitaba eşit davranmayı ve dünyevi uygulamalarda farksız olduğunu ve Osmanlı kanunlarının şeriata uygun olarak çıkarılması dileğini hatırlatır (s. 295).

6 Mart 1909 (sa. 65, s. 3)'te "Amik Tefekkür" başlıklı yazısının devamında, kamu oyunundan değişik görüşler tasavvur edilmekte olup Meşrutiyet ile birlikte seçimlerin yapılması halinde Yahudilerin Müslümanlardan kopmayacağı ve Hristiyanların diğer tarafta kalacağı yönünde bir görüşü de aktarır (s. 312). Buradan da şu anlaşılmaktadır ki, II. Meşrutiyet döneminde Osmanlı Müslüman toplumu arasında Yahudilerin Müslümanlarla birlikte hareket ettiği görüşü veya gerçeği olduğu anlaşılmaktadır.

7 Mart 1909 (sa. 66, s.1)'de "İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'nin Hakkı" başlıklı yazıda, daha önce Sabah gazetesine dayanarak verdikleri habere gönderme yaparak mason locasının 15 gün sonra kurulacağı haberini esef ve üzüntüyle karşıladıklarını ifade ederek doğrudan Yahudi aleyhtarlığı olmasa da Masonlar üzerinden bir Yahudi tepkisi oluşturulmaya çalışılmaktadır (s. 315).

10 Mart 1909 (sa. 69, s. 1-2) tarihli nüshadaki yazısında Vahdeti, Volkan gazetesinin ve *İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti*'nin temel amacının İslâm birliğini gerçekleştirmek olduğunu, zira Osmanlı milletinin kurtuluşunun ancak İslâm birliğinden geçeceğine inandıklarını ifade ediyor ama "Osmanlı Milletinin" gayri Müslim unsurlarını birliğin dışına itmiş oluyor. İlginçtir ki, nasıl bir bağ kuruyorsa, bu ifadenin hemen ardından farmason locasının açılacağı ile ilgili olarak gazete haberlerini hatırlatır. Son ifadeden önceki ve sonraki görüşler dikkate alınınca farmasonların İslâm birliği düşmanı olduğu görüşünü ileri sürer (s. 330-331).

14 Mart 1909 (sa. 73, s. 2) tarihli gazetenin başyazısında Vahdeti, Celal Derviş Bey'in Zaman'da yazdığı bir yazıdan bahisle yazarın "gavur" yerine "yavur" yazmasını sehven olarak değerlendirmiş ama Celal Derviş Bey'in "gaf" harflerinin yerine "ya" yazma melekесinin olduğunu, yani Yahudi olduğuna işaret ederek üstü kapalı olarak Yahudileri ifşa etme ve dışlama gayreti olduğu-

nu açığa vurmuştur (s. 351). Aynı konunun 4 nolu dipnotunda kitabı hazırlayan M. Ertuğrul Düzdağ ise, hezeyanvari bir değerlendirme yapar. Yani, Celal Derviş Bey'in üzerinden Yahudileri tahkir edici biçimde Celal Derviş Bey'in Komünist, din düşmanı, dönme kadın diye nitelediği Sabiha Zekeriya Sertel'in ağabeyi olduğunu "ne alaka?" türünden, yine o da üstü kapalı olarak ifşa ve hedef amaçlı belirtmektedir (s. 354).

19 Mart 1909 (sa. 78, s. 1-3)'te *İttihad ve Terakki Cemiyeti* üyelerinden Resneli Niyazi'nin *İttihad ve Terakki Cemiyeti*'nden ayrılıp *Fırka-i Ahrar*'a geçtiği şeklinde Serbesti ve Serbest İzmir gazetelerinde geçen haberi tekzip amacıyla gazetelere gönderdiği telgrafa, Volkan gazetesinin cevap ve yorum yazısında, *İttihad ve Terakki Cemiyeti*'nin azınlıkların meclise girmesini önleyici uygulamalarını eleştirip Rum, Ermeni, Yahudi gibi azınlıkların da seçime girip temsil edilmesi istenmektedir. Yazının devamında *İttihad ve Terakki Cemiyeti* ile üç vilayette, özellikle de Selanik'te kurulan Farmason locasının işleyiş biçimin benzeştiğini, *İttihad ve Terakkicilerin* de Selanik'ten geldiğine işaret ederek, iki teşkilat ve Selanik'in Yahudi halkı arasında bağlantı kurmak suretiyle, Müslüman halkın nezdinde bu iki teşkilatın ortadan kaldırılması gerektiğini bir uyarı olarak belirtir (s. 375-376).

Volkan'ın 4 Nisan 1909 (sa. 94, s. 3-4) tarihli nüshasında, Ebul Feyzi'nin "Makedonya'da Bulgarlar" başlıklı yazısında, Üsküp'te görev yapar iken, başından geçen üç olaya bağlı olarak Bulgarların Müslümanlardan memnun olduklarını; onlara iyi davranırlarsa hem vatanperverlik, hem de Müslümanlığın yüceliğini göstermiş olacaklarını ifade eder.

Yazar, Avrupa'da bir Hristiyan'ın Musevi, bir Musevi'nin İsevi olması, hatta bir Katoliğin Protestan, bir Protestan'ın Katolik mezhebine girmesi kötü görüldüğü halde, bunlardan birinin İslâm dinine girmesi, hiçbir taraftan kötü görülmeyip, tam tersine takdir edildiğini söylüyor ama bunu neye dayandığını belirtmiyor (s. 457-58).

8 Nisan 1909 (sa. 98, s. 1-3)'te, 23 Mart 1324 (Miladi 5 Nisan 1909) tarihli Bir Zabit imzalı mektupta, Volkan gazetesinin çıktığı günden beri, İslâm birliği sloganıyla yayın yapmasının Hristiyan ve Musevi (Yahudi) unsurların devletten kopmasına, ayrılmasına neden olduğunu kızgın bir anlatımla ifade

ediyor. Buna göre, Osmanlı devletinden gayri Müslim cemaatlerin ayrılmasını, İslâmi birlik yaygaraları hızlandırmıştır (s. 477).

9 Nisan 1909 (sa.99, s. 2)'de Vahdeti'nin *İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti*-La Türki Gazetesi başlıklı yazısında ülkede bulunan Bir Ermeni'nin, bir Ulah'ın, bir Musevi'nin hakkıyla Osmanlı olabileceğini düşündüğünü yazar (s. 481). Tabii, burada yazar ve kendisi gibi düşünen güruhun gerek Müslim, gerekse de gayri Müslim olsun diğer unsurların devlet birliği hususunda ümidini kesmiş olduğunu unutmamak gerekir.

Sonuç olarak, Volkan gazetesinde çoğunlukla Derviş Vahdeti tarafından yazılan yazılarda Yahudiler-Museviler hakkında zikzaklı, çelişkili bilgilerin verildiği anlaşılmaktadır. Bunlarda bazen Mason locaları ile Musevilik bir tutularak yerilir iken, bazen de Yahudilerin Osmanlının önemli unsurlarından ve ehli kitaptan olduklarına vurgu yapılır. Ayrıca, İngiliz menfaatine ve İttihad-ı Muhammedi Cemiyeti'nin genel görüşlerine karşı gelen yazılar yazan yazarlardan Yahudi-Musevi kökenli olunca, Yahudiliği ön plana çıkartılarak hem hedef gösterilmekte, hem de eleştirilip aşağılanmaktadır.

Kısaca, Volkan gazetesinin yazarları, Yahudilik ve masonluk hakkında değişik zamanlarda değişik tanım yaptıkları, gündeme göre tavır ve tutum sergiledikleri anlaşılmakta olup bu durumları kısa başlıklar biçiminde şöyle sıralamak mümkündür:

- Bazen akli selim unsurlara karşı olmadıklarını,
- Bazen Farmasonluğun Hıristiyanlık ve İslâm'ın gelişinden sonra batıl olduğunu,
- Bazen Menfaat birliği sağlayan bir tarikat olduğunu,
- Bazen Mason localarının bir sivil örgüt değil de ehli kitap Yahudiliğinin müteradifi olduğunu,
- Bazen Masonluğun her dinden, her milletten kişilerce, insanlığa hizmet için kurulmuş bir teşkilat olduğunu,
- Bazen Masonluğun Yahudilik dini olduğunu,
- Bazen İslâm'ı durdurmak için kurulmuş bir teşkilat olduğunu,

- Genel asayiş söz konusu olduğu zamanlarda ise Yahudi, Hıristiyan ve Müslümanların ehli kitap olduklarından dolayı, birbirlerinden ayrılmayacak unsurlar olduğuna işaret ettiklerini,

- Bazen Toplumda bilinen Yahudi kökenli kişileri hedef gösterirken, onların Yahudi olduğunu işaret etmek için "gavur" yerine "yavur" şeklinde işaret ettiklerini,

- Bazen İttihad ve Terakki Cemiyeti'ni gözden düşürmek istedikleri zaman, bunun Selanik kökenine dikkat çekilerek Yahudi bağlantısı olduğuna gönderme yaparak bir taşla iki kuş avlama amacıyla olduklarını tespit edebiliyoruz.

Son cümle olarak, İngiliz destekli Volkan gazetesinin her ne kadar, zaman zaman Yahudi ve masonlar aleyhtarı yazılar yazsa da İngiliz çıkarları söz konusu olduğu zaman Yahudi kökenli Sadrazam Kamil Paşa lehine yazılar yazıp İngilizlere karşı açık politika izleyen İttihad ve Terakki Cemiyeti ve hükümetini yıpratmak için, duruma göre, Yahudilere sempatik veya antipatik tutum ortaya koyduğu anlaşılmaktadır.

2- MECMUA-İ EBUZZİYA

1881-1914 yılları arasında Tefik Ebuzziya tarafından ilk ciddi edebiyat dergisi olarak çıkarılmıştır. Küçük boy 16 sayfa biçiminde oldukça çağdaş kağıt, dizgi ve baskı kullanılarak yayınlamıştır. Tefik Ebuzziya (1849- 1913) Koçhisarlı bir ailenin çocuğu olup İstanbul'da doğup büyümüştür. Bir süreliğine Avrupa'ya gitmiş ve dönüşünde matbaa kurup salnameler basmıştır. II. Abdulhamit döneminde Şura-yı devlet üyeliği yapmış, ama açık ve ileri görüşlerini açıkça yazmasından dolayı takibe uğramış, önce Rodos'a, sonra da Konya'ya sürülmüştür. Usta bir yazar ve gazeteci olan Ebuzziya, kendi adına bir dergi ve 120 kitap ve Şinasi ile çıkardığı bir sözlüğü vardır. Ziya, Talha ve Velit adlarında üç oğlu olup Ebuzziya adını birinci oğlu "Ziya'nın babası" anlamında kendisi kullanmıştır.²

Bu dergi edebi bir dergi olmasına rağmen, tarih, kültür, din gibi değişik alanlarda da makaleler yayınlamıştır. Dinler tarihi ile ilgili olarak da bir çok

2 Fuat Süreyya Oral, Türk Basın Tarihi -Osmanlı İmparatorluğu Dönemi 1728-1922- 1831-1922, Yeni Adım Matbaası, Tarihsiz, s. 155.

makale yayınlamış olup biz bunlardan konumuzla ilgili olanları burada aktarıp değerlendirmesini yapacağız.

Derginin 12 Cemadiyel Ula 1329, Perşembe (11 Mayıs 1911) tarihli nüshasının 513. sayfasında "Siyonizm" başlıklı yazıda, Ebu'z-Ziya'ya Şam'dan gönderilen Hicri 30 Mart 1327 (12 Nisan 1911) tarihli bir mektupta anlatılan Siyonizm yazısı aktarılmakta ve ardından da Ebu'z-Ziya'nın konu hakkındaki değerlendirmesi verilmektedir. Mektubun yazarı ve göndereni hakkında herhangi bir bilgi verilmemektedir.

Mektubu gönderen kişi, trenle yaptığı Hac yolculuğu esnasında karşılaştığı yabancı bir arkadaşının Yahudiler hakkında anlattığı bilgileri aktarır ve bunlar hakkında Ebu'z-Ziya'dan açıklama bekler. Nakledilen bilgilere göre Siyonistler, 1913 yılında Yafa'ya yakın Zikrun Yakup adlı yerde bir İsrail krallığı kurmuşlar ve Dr. Şufar adlı kişiyi de kral ilan etmişler; ama 'Siyonizm yetkililerinden Herzl'in girişimleriyle Şufar bu teşebbüsünden vazgeçmiş ve ilgili evraklarını yakmıştır.

Ebu'z-Ziya, bu mektubun ana konusuna dayanarak Yahudilik, Siyonizm ve anti semitizm gibi ilgili konular hakkında bilgi vermeye çalışmaktadır. Buna göre yazar, İsrail devleti kurma düşüncesinin bir takım Yahudi zümresinin yüz yıllardır devam eden bir emeli olduğuna işaret eder ve bu kimselerin oldukça zengin olduklarını ve emelleri uğruna her türlü zorluğu ve fedakarlığı göze aldıklarını ifade eder. Ebu'z-Ziya, bunları söylerken ülkenin içinde bulunduğu şartları dikkate alarak savunmaya geçip kendisinin anti-semit olmadığına vurgu yaparak düşüncelerinin yanlış anlaşılmasını ister.

Ebu'z-Ziya, anti-semitiğin Osmanlı memleketinde Siyonistlerin yapmış olduğu işleri kötülemeksizin ve tenkit etmeksizin konuşmak isteyenler hakkında yapılmış bir suçlama olduğunu ifade eder.

Ebu'z-Ziya, kendisinin Yahudilik aleyhinde olmadığını II. Bayezit'tan itibaren Osmanlı toplumuna dahil olan Musevileri hemşehri olarak kabul ettiğini ve onlara karşı nefret duygusu beslemediğine vurgu yaptıktan sonra Siyonizm ile Yahudiliğin farklı şeyler olduğunu söyler ve Osmanlı Yahudilerinin de Siyonizme muhalif olduklarını söyler. Zira kendileri gibi Yahudilerin de Siyonizmin doğuracağı sonuçların vahim olacağını bildiklerini aktarır.

Ebu'z-Ziya, Siyonizm aleyhine muhalefeti güçlendirmek ve Yahudi topluluğun desteğini yanına alabilmek için Siyonizmin bölgede kurmayı düşündüğü devlete Avrupa'dan gelecek zengin, bilgili ve her alanda donanımlı olan Yahudilerin, Osmanlı Yahudilerinin sahip olduğu rahatlık ve mutluluğu yok edeceğini ileri sürer.

Bu yazının devamında Ebu'z-Ziya, her ne kadar kendisinin Yahudi karşıtı olmadığını söylese de Avrupa'da anti-semitik yazılarıyla etkili olan Emile Zola'nın Yahudileri asalak hayvanlara (hayvanat-ı tufeyliye) benzettiği görüşlerini nakleder. Bu arada Emile Zola'nın görüşlerini Türkçe'ye çevirip yayınlayan Tanin ve Tasvir-i Efkar gazetelerini de bu bakımdan savunur ve takdir eder.

Yazının sonuç bölümünde Ebu'z-Ziya, Osmanlı Yahudilerinin de Siyonizme karşı olduklarını göstermek için Musevilerin gazetesi *El-Tempo*'da zamanın içişleri bakanı Halil Bey ile yapılan röportajı aktarır. Bu söyleşide Halil Bey, Siyonistlerin gözünü diktiği yerin Filistin olduğu sürece hükümetin bu harekete her zaman karşı olacağını ve Osmanlı Musevilerinin zeki ve vatan sevgilerine güvendiğini de ifade eder.

Gazetenin 18 Cemaziye'l-Ahir 1329 (19 Haziran 1911), Perşembe tarihli nüshasında "Farmasonluk" başlıklı yazısında Ebu'z-Ziya, konuya Farmason adından bahsederek girmektedir. Ona göre Farmason adı, Osmanlı'nın son döneminde tıpkı, Hz. Hüseyin olayından dolayı Ehli Beyt sevenler tarafından Yezid'e beslenen mülhidlik, zındıklık, dinsizlik anlamında kullanılmıştır. Yani Ona göre Masonluk, küfrün en yüksek bir mertebesi ve nefret ifadesine denk bir kelime gibidir.

Yazar ayrıca, mason sıfatının kişisel çıkarı uğruna her türlü kılık ve kimliğe bürünmede becerikli olan şarlatan kimseler için de kullanıldığını anlatır. Buna örnek olarak da önce Hristiyan sonra da Farmason olan Leo Taksil adındaki bir Osmanlı vatandaşı dolandırıcıyı gösterir.

Aynı yazının devamında Ebu'z-Ziya, masonluk faaliyetlerinin fitne kaynağı olacağına işaret eder ve bu doğrultuda farmasonluk tanımları yapmaya gayret eder. Ansiklopedik kaynaklardan elde ettiği bilgilere dayanarak yaptığı tanımlarına göre Farmasonluk, kökü Hz. Süleyman dönemine kadar giden, üyeleri arasında yardımlaşma ve dayanışmayı sağlayan bir Yahudi kuruluşudur.

Bu bilgilerin ardından Ebu'z-Ziya, Avrupa'da kurulan şubelerden bilgi verir. Buna göre 1772'de Fransa, 1801'de İskoçya ve İngiltere'de kurulduktan sonra dünyanın pek çok yerine yayılmıştır. Ayrıca bunlar arasında kullanılan 33 mertebeden bahseder.

Ebu'z-Ziya, masonluk hakkında bir takım bilgi ve tanım verdikten sonra yaptığı yorumda onların kendi batılığını bildiği halde halka hak suretinde görünüp halkın cehaletini kendi lehlerine çevirdiklerine işaret eder. Masonların bozuk inançlı kimselerden oluştuğuna delil olarak *Osman-ı Şer Levid* adlı Yahudi gazetesinin "İttihad ve Terakki Fırkası'na yapılan hücumları haklı göstermek için üyelerinden bazısının mason Localarından olduğu" şeklindeki bilgisini kullanmakta olup kamuoyu gözünden düşürmek için aynı isnadı Talat Paşa için kullanan *Times* gazetesine de göndermede bulunur.

Ebu'z-Ziya, yukarıda her ne kadar Masonlar hakkında olumsuz imada bulunsa da Müslümanların masonlar hakkında inançsız ve Yahudi emellerine hizmet ettikleri isnadında bulunmasının haksızlık olacağını ifade eder. Zira Mason localarının en temel esaslarından birinin Allah'a inanmak olduğunu, buna örnek olarak da Büyük Frederik'ten II. Wilhelm'e kadar gelen bütün Prusya krallarının oldukça dindar ve mason olduklarından bahseder. Hatta O, Prusya localarının muhafazakâr olduklarını ve buna bağlı olarak da Yahudileri üye yapmadıklarını işaret eder. Benzer örnekleri İngiltere, İsveç ve Danimarka ile ilgili olarak da verir.

Bu bağlamda Osmanlı ülkesinde bulunan mason localarının da, erkânından yola çıkarak, insanlığın manen, ahlaken, olgunlaşmasını sağlamak, refah ve mutluluğunu yükseltmek gayesi için çalıştıklarını söylemenin mümkün olacağını belirtir.

Ebu'z-Ziya, Osmanlı ülkesinde açılan localardan da bahseder: 1857'de İstanbul-Büyükdere'de İngiltere büyükelçisi Sir Henry Boluwer tarafından, 1858'de yine İstanbul'da Fransız Büyükelçi Enviyan Durian tarafından doğrudan doğruya Paris Grant Orient'e bağlı bir şube olarak Fransız locası, 1860'da Ermeniler tarafından Şerloş locası açılmıştır. Şerloş locasına önceleri sadece Ermeniler üye olmuş olsa da daha sonraki yıllarda her milletten kişiler üye yapılmıştır.

1869'da Fransız locasına saltanattan bir prens (?) ve daha bir çok paşa ve yüksek dereceli memurlar ile *Terakki Perveran-ı İslâm*'ın bütün mensubu üye idi.

3 Receb-i Şerif 1329 (30 haziran 1911) tarihli nüshada Ebu'z-Ziya "Farmasonluk Hakkında Tetimme-i İzahat" başlıklı bir yazı yayınlar. Bu yazıda Ebu'z-Ziya, yukarıda değerlendirmesini aktardığımız yazı hakkında 56 Numaralı Şehrah Gazetesinde S. Ş. tarafından yazılan "Ebu Ziya Tevfik ve Filozof Rıza Tevfik Beyefendilere Açık Mektup" başlıklı eleştirel yazıya dayanarak Masonluk hakkında bir takım değerlendirmeler yapmıştır.

Ebu'z-Ziya, S. Ş.'nin yazılanları anlamadığını, ansiklopedilerde ve teşkilatın esaslarında yazılanların gayet açık olduğunu, dolayısıyla da masonluğun dini bir esas değil, insanlığa hizmeti şiar edinen mesleki bir yol olduğunu vurgular.

Sonuç olarak Mecmua-yi Ebu'z-Ziya'da masonluk ve Yahudiler hakkında yazılan yazıların Volkan'da yazılanlara kıyasla polemik ve demagojik türden değil, söylenti ve rivayetlere teslim olmayıp elde edilen duyum bilgileri, en azından o zamanki imkanlar dahilinde olan kaynaklara başvurmak suretiyle daha bilimsel ve akl-ı selim bilgiler aktarma niyetinde oldukları anlaşılmaktadır.